

ВИСОКА ПОСЛОВНА ШКОЛА
СТРУКОВНИХ СТУДИЈА – БЛАЦЕ
Часопис из области економије, менаџмента и
информатике „БизИнфо“
Број 5/2012, стр. 1 - 24
Адреса: Краља Петра I, бр.70, 18420 Блаце

УНИФИКАЦИЈА ПРАВИЛА ДРЖАВА ЧЛАНИЦА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ О УКИДАЊУ ЦАРИНСКИХ БАРИЈЕРА

UNIFICATION OF REGULATIONS FOR COUNTRY MEMBERS OF THE EUROPEAN UNION ABOUT ELIMINATION OF CUSTOMS BARRIERS

Срећко Радојичић
Висока пословна школа струковних студија Блаце
Александар Станковић
Управа царина Београд

Резиме: Аутори у раду анализирају царинску унију која представља нужни услов стварању заједничког тржишта а подразумева укидање свих царина између држава чланица и увођење заједничке царинске тарифе према трећим земљама. Различит царински статус трећих земаља је основна разлика између царинске уније и зоне слободне трговине. С тога се и унутрашње тржиште дефинише (Мастрихт, 1992.) као област без унутрашњих граница у којој је осигурано слободно кретање робе, правних лица, услуга и капитала. Успостављање јединственог тржишта јесте у функцији стварања неопходних услова за формирање економске и монетарне уније као централне тачке европских економских интеграција.

Кључне речи: Европска унија, Царинска унија, унутрашње тржиште, Уговора о оснивању Европске економске заједнице

Abstract: Authors analyze the customs union in the paper, which represents the necessary condition in the creation of a common market and the elimination of all customs between the member countries and the introduction of a common customs tariff for the third countries. A different customs status of third countries is the

basic difference between the customs union and the zone of free market. Therefore, the internal market is defined (Mastriht, 1992) as a field without internal borders, where the mobility of free goods, legal entities, services and capital is ensured. The establishment of a unique market lies in the creation of necessary conditions for the formation of an economic and monetary union as a central point for European economic integrations.

Key words: *European Union, Customs Union, internal market, Establishment of a European economic community Agreement*

1. УМЕСТО УВОДА

Европске унија је заснована на начелима слободe, демократије, поштовања људских права и основних слобода, на владавини права, начелима која су заједничка свим државама чланицама.¹ У циљу обављања активности којима се реализују заједнички интереси у складу са принципом владавине права и начелом поделе власти на нивоу Европске уније извршена је подела надлежности између напред поменутих институција: Савета Европске уније, Европског парламента, Европске комисије, Суда Европске уније, и Финансијског суда.²

Подела власти на нивоу Европске уније је функционална. Основачки уговори дефинишу и низ питања којим се регулише структура привредног система заједничког државама чланицама. Федерална правна структура Европске уније темељи се на принципима непосредног дејства правних аката заједнице и надежности комунитарног права у односу на национално законодавство.

У циљу што израженије координације економских политика и веће конвергентности економских резултата држава чланица Савет на основу извештаја који подноси Комисија, води рачуна о економском развоју у свакој од држава чланица, као и о усаглашености њихових економских политика са општим смерницама.

¹ Члан 6 Уговора о Европској унији.

² Надлежности ових институција регулисане су члановима 189-256 Уговора о Европској заједници.

За потребе мултилатералног надзора, државе чланице достављају Комисији информације о значајним мерама које су предузеле у области економске политике. Када се утврди да економска политика одређене државе чланице није у складу са дефинисаним и усвојеним начелима, односно када се дође до закључка да економска политика одређене државе чланице може довести у питање добро функционисање економске и монетарне уније, Савет може тој држави упутити неопходне препоруке.

Савет такође може усвојити мере у складу са економском ситуацијом, посебно уколико дође до проблема у снабдевању одређеним производима. И више од овога, када нека држава чланица западне у тешкоће или јој запрете озбиљни проблеми због изузетних догађаја који измичу контроли, Савет јој може, под одређеним условима, одобрити и финансијску помоћ Уније.

Забрањује се Европској централној банци као и националним централним банкама да одобравају минусни салдо, односно било који други тип кредита установама или органима Уније, централним управама, регионалним, локалним или другим јавним организацијама или предузећима држава чланицама.

Забрањене су и све мере које се не темеље на проценама финансијског карактера, а које обезбеђују институцијама или телима Уније, регионалним и локалним управама, осталим јавним органима односно осталим јавним организацијама или предузећима држава чланица повлашћен приступ финансијским организацијама. Унија није одговорна за обавезе централних администрација, регионалних или локалних органа, осталих државних органа, односно државних организација или предузећа неке државе чланице, нити их преузима на себе, што не утиче на поштовање међусобних финансијских гаранција за заједничку реализацију неког специфичног пројекта. Држава чланица не одговара за обавезе централних администрација, регионалних или локалних органа, односно других државних организација или предузећа неке државе чланице, нити их преузима на себе, што не утиче на поштовање међусобне финансијске гаранције за заједничку реализацију неког посебног пројекта.

2. ОД ЗАЈЕДНИЧКОГ КА УНУТРАШЊЕМ ТРЖИШТУ

Основно полазиште у концептуализацији идеје заједничког тржишта несумњиво су личне и економске слободе сваког појединца и привредног субјекта. Ово је недвосмислено истакнуто у члану 3, део 1 Уговора о оснивању Европске економске заједнице. У области економије идеја заједничког тржишта је операционализована аутономним и потпуно слободним одлучивањем економских субјеката у процесу властитог функционисања.

Идеја заједничког тржишта је свакако у најтешњој корелационој вези и са политиком конкуренције. Међутим, треба имати у виду да економска слобода „садржи латентну опасност за сопствену деструкцију. Економским токовима је инхерентна тежња ка удруживању ради већег профита, на стварању монопола или картела, за стицање ексклузивности и томе слично. Такве активности доводе до ограничавања осталих слобода учесника на тржишту. Овакве тенденције, неповољне за друштво у целини, треба онемогућавати превентивним мерама или легалним (законским) мерама санкционисати.“³

Царинска унија, најкраће речено, представља уговорни однос у коме се државе које склапају уговор одричу трговинско-политичке индивидуалности у корист новостворене заједнице. „У царинским унијама успоставља се заједничка царинска стопа за увоз робе из трећих земаља, односно земаља нечланица, док се у међусобној трговини царине или у потпуности укидају или знатно снижавају. У случају када се царине међусобно укидају постоји тзв. царинска асимилација и стварање јединственог царинског подручја. Царинска унија је обично оличена у заједничком царинском телу (нпр. Висока власт, Савет и др.) који доноси и мења тарифу царинске уније и закључује уговоре у име царинске уније или такве уговоре одобрава.“⁴

³ Стојановић, Б. (2003) *Тржиште Европске уније – конкуренција и трговинска политика*, Економски факултет, Ниш, стр. 53.

⁴ Варга, С. (2006) *Право спољне трговине*, Привредна академија, Нови Сад, стр. 13.

Процес успостављања царинске уније, заједничке царинске тарифе и укидања квантитативних ограничења у трговини између држава чланица сагледаване регионалне интеграције који је започео 1. јула 1968. године, у основи остварен је и пре дефинисаног рока. Све чланице Заједнице су приликом одређивања маргина властитих спољнотрговинских политика, прилагођавале висину царинских стопа према трећим земљама. Укратко, познавање спољнотрговинске политике Заједнице је елементарна претпоставка ефикасног пословања предузећа из земаља чланица на тржишту трећих земаља.

Чланом 23 Уговора о основању Европске економске заједнице децидно се истиче да царинска унија обухвата укупну трговину робама. Ово подразумева забрану царина и дажбина са истоврсним ефектом на увоз и извоз робе међу државама чланицама Заједнице, а такође и примену заједничке царинске тарифе на њихове трговинске односе са трећим државама.

Међутим, током осме деценије претходног века Европска економска заједница је запала у својеврсну економску, и шире, у политичку кризу чије је решавање подразумевало недвосмислену артикулацију ставова њених чланица у погледу даљег економског и политичког развоја. Каналишући пажњу према области економије могуће је запазити да се Заједница нашла у том периоду на својеврсној раскрсници: или да се задовољи реализованом зоном слободне трговине и царинском унијом, или да постави амбициозније циљеве. Заједница се определила за овај други пут, што је своју институционалну форму нашло у већем броју докумената, међу којима су за наш истраживачки задатак од посебног значаја Јединствени европски акт (1986) и Споразум о оснивању Европске уније (Мастрихт, 1992. година).

Јединствени европски акт потписан је фебруара 1986. године, а ступио је на снагу 1. јула 1987. године, када су уведени амандмани на Уговор о оснивању Европске економске заједнице из Рима 1957. године.⁵ Основни циљ програма јединственог тржишта је увећање конкурентности добара и производних

⁵ Амандмани су значајно смањили могућност да се одређени број предлога одлаже зато што се њиховом усвајању противе једна или више земаља чланица.

фактора Европске економске заједнице првенствено у односу на америчке и јапанске конкуренте путем промене унутрашњих правила понашања економских актера, а не путем субвенција. Укратко, Програм јединственог тржишта је означио заокруживање тржишта Европске заједнице у ком циљу је, поред осталог, предвиђао поступак уклањања физичких, техничких и фискалних баријера.

Основни аспекти Програма јединственог тржишта укључују следећих шест карактеристика: уклањање нецаринских баријера у унутрашњој трговини; повећање конкуренције; унапређивање сарадње између предузећа у области истраживања и развоја; уједначавање тржишта фактора кроз пуну либерализацију мобилности фактора (рада и капитала); монетарну интеграцију; социјалну заштиту.

Централни елемент Јединственог европског акта је формално усвајање концепта унутрашњег тржишта у функционисању Европске економске заједнице. Унутрашње тржиште у овом акту се дефинише као област без унутрашњих граница у којој је осигурано слободно кретање робе, правних лица, услуга и капитала. Успостављање јединственог тржишта је било у функцији стварања неопходних услова за формирање економске и монетарне уније као централне тачке европских економских интеграција након усвајања Мастрихшког уговора из 1992. године. Овај став је од изузетне важности будући да је током осамдесетих година претходног века постало сасвим јасно да се питање одрживог дугорочног економског раста у Унији може решавати искључиво преко нових мера које би означиле стварање економске и монетарне уније, а што је подразумевало постојање унутрашњег тржишта и јединствене монете. Премда су ефекти трансформације заједничког у унутрашње тржиште са далекосежним последицама не само на економске већ и правне, институционалне а такође и политичке односе у Заједници они су од одлучујућег значаја за област спољнотрговинске политике и спољнотрговинског режима Европске уније. „Унутрашње тржиште јесте основа стварања Економске и монетарне уније, у којој се економске политике уговорно-институционално координишу и у којој постоји само једна монета и једна монетарна политика коју спроводи Европска централна банка. Сматра се, међутим, да унутрашње тржиште још није у

потпуности формирано. Поред још увек недовршеног претварања прописа унутрашњег тржишта у национално право, трговину унутар Европе коче, између осталог, и појединачне, још увек постојеће техничке препреке. Програм унутрашњег тржишта позитивно утиче на мноштво политичких области Европске уније.⁶

Проширено унутрашње тржиште ЕУ дефакто означава: највеће јединствено тржиште на свету; скуп јединствених правила којима је заједнички циљ продубљивање интеграције; елиминисање ефеката скретања трговине.

Највеће тржиште на свету је омогућено захваљујући: уклањању унутрашњих препрека; постојању тзв. четири слободе (слободно кретање роба, људи, услуга и капитала) и постојању заједничке заштитне политике.

Проширено тржиште је стимулисало испољавање ефеката економије обима, а што је имало изражено дејство на процес стварања мерцера⁷ и аквизиција⁸. Овај ефекат је био додатно потенциран улазним токовима страних директних инвестиција. Настојало се да улаз страних компанија на тржиште заједнице буде релативно лак. У супротном случају, веома брзо би нестали ефекти економије обима, а дошло би до испољавања у микроекономским истраживањима добро познатог феномена Х-неефикасности. Укратко, конкуренција и ефикасност *per se* подразумевају отвореност заједничког тржишта, што ипак у многим ситуацијама није увек био случај у случају европских интеграционих кретања. Јер, веома често су на превази добијали регулаторске димнзије у развоју институција ЕЕЗ, односно касније Европске уније.

Јединствена правила за продубљивање интеграције обухватају следеће ствари: сви економски субјекти функционишу

⁶ **Срдњић, М.** (2006) *Европска унија и право Европске уније*, Нови Сад, 2006. стр. 82.

⁷ Мерцер представља добровољно спајање предузећа.

⁸ Аквизиција представља принудно спајање предузећа, којим веће предузеће уништењем менаџмента приморава мање предузеће да прихвати спајање.

по истим стандардима; произведена добра се могу несметано продавати на тржишту свих земаља чланица Заједнице.

Коначно, чињеница да су трговински токови у проширеној Европи регулисани европским споразумима за последицу је имала елиминисање ефеката скретања трговине.

Примена Програма јединственог тржишта подразумевала је промену процеса одлучивања у Европској унији. Ово је означило и реформу Уговора из Рима, чија је основна карактеристика била растућа улога метода рада заједнице, на рачун међудржавног метода.

Члан 23 Уговора о основању ЕУ (Мастрихт, 1992. година) констатује да се Заједница темељи на царинској унији која се односи на робну размену и обухвата забрану царина на увоз и извоз између држава чланица и свих дажбина које имају исто дејство, као и увођење заједничке царинске тарифе у њиховим односима са трећим земљама. Под робом из трећих држава која је у слободном промету у држави чланици сматра се она роба за коју су у тој држави испуњене све увозне формалности и наплаћене царине и дажбине сличног дејства и за које се нису користиле погодности потпуног или делимичног повраћаја таквих дажбина и царина.

Царине на увоз и извоз и друге дажбине са истим дејством забрањене су између држава чланица. Заједничку царинску тарифу усваја Савет, одлучујући квалификованом већином на предлог Комисије.

У остваривању задатака који су јој поверени Комисија се руководи: потребама унапређивања трговинског промета између држава чланица и трећих земаља; развојем услова конкуренције унутар Заједнице у мери у којој се повећавају конкурентске способности предузећа; потребама Заједнице у сировинама и полупроизводима, у вези са тим, Комисија води рачуна да се не погоршају услови конкуренције између држава чланица у промету готовим производима; потребом да се избегну озбиљни поремећаји у привредном животу држава чланица и да се

обезбеди рационални развој производње и повећање потрошње унутар Заједнице.⁹

Уговором из Мاستрихта децино се забрањују сва квантитативна ограничења између држава чланица, као и све мере са истим дејством. Међутим, уколико су ограничења увоза, извоза или транзита робе у складу са разлозима јавног поретка или јавне безбедности, заштите здравља и живота људи, животиња или биљака, заштите националног културног блага, добра уметничке, историјске и археолошке вредности или заштите индустријске и трговачке својине, принципијелно је могуће постојање ових квантитативних ограничења. Разумљиво, такве забране и ограничења не смеју постати средство својеволне дискриминације или прикривен облик ограничавања трговине између држава чланица.

Чланом 31. Уговора из Мастрихта се предвиђа да државе чланице усклађују делатност државних монопола комерцијалног карактера како би уклониле сваку дискриминацију у погледу услова набавке и пласман између држављана држава чланица. Одредбе овог члана примењују се на сваку организацију путем које нека држава чланица, правно или фактички, непосредно или посредно контролише, одређује или знатно утиче на увоз или извоз између држава чланица. Одредбе овог члана се примењују и на монополе које је држава пренела на друге правне субјекте.

Државе чланице су у обавези да се уздрже од сваке нове мере којом се умањује домашај одредби којима се уређује забрана царина и квантитативних ограничења између држава чланица. При том, у случају да државни монопол комерцијалног карактера има правила чији је циљ да се олакша пласман или оптимално вредновање пољопривредних производа, неопходно је применити одговарајуће заштитне мере запошљавања и животног стандарда произвођача.¹⁰

Јединствени европски акт у правном смислу представља ревизију Уговора о оснивању Европске економске заједнице из 1957. године. Његовим ступањем на снагу напред прецизиран

⁹ Лопандић, Д. (2003) *Оснивачки уговори Европске уније*, Београд, стр. 57-58.

¹⁰ Лопандић, Д. (2003) *Оснивачки уговори Европске уније*, Београд, 59-60.

примарни економски циљ Европске економске заједнице означен као стварање заједничког тржишта је преформулисан у стварање унутрашњег тржишта, под којим се подразумева област без унутрашњих граница, на којој постоји слободно кретање лица и промет робе, услуга и капитала. У суштини, овако појмовно одређење унутрашњег тржишта се налази и у Уговору о оснивању Европске уније из Маастрихта. „Међутим, концептом унутрашњег тржишта из Уговора о Европској унији није замењен претходни концепт заједничког тржишта. Они и даље постоје као паралелни циљеви, па се у Уговору користе оба израза. Отуда се правне и економске карактеристике заједничког и унутрашњег тржишта морају тражити у актима који су претходили усвајању Јединственог европског акта и Уговора о Европској унији, општој економској теорији и судској пракси Суда европских заједница – Суду правде.“¹¹

Концепт заједничког тржишта је релативно старијег датума. Привредна историја показује да функционисање привреде по овом моделу организације егзистира у сваком федералном облику државног уређења и да он у суштини осликава економску страну политичког заједништва две или више држава. Могуће је разликовати четири фазе у регионалној економској интеграцији. Прва фаза је стварање зона слободне трговине чиме се елиминишу царине и квоте као и дозволе међу земљама чланицама. Друга, виша фаза је настанак царинске уније чиме се ствара заједнички систем царина и квота. Трећа фаза је заједничко тржиште што подразумева елиминисање рестрикција на кретање производа и фактора производње између земаља чланица. Четврта, за сада највиша фаза интеграције је стварање економске уније која значи хармонизацију и унификацију економских политика и стратегија. То је за сада учинила само Европска економска унија. Један број аутора разликује и пети облик економске интеграције – потпуну економску интеграцију.¹²

¹¹ **Букадиновић, Р.** (2006) *Право Европске уније*, Правни факултет, Крагујевац, стр. 180 - 181.

¹² **Јовановић, М.** (2006) *Европска економска интеграција*, Економски факултет, Београд, стр. 386.

3. ЦАРИНСКА УНИЈА

Царинска унија представља нужни услов стварања заједничког тржишта. Као посебан облик економске интеграције подразумева укидање свих царина између држава чланица и увођење заједничке царинске тарифе према трећим земљама. Различит царински статус трећих земаља је основна разлика између царинске уније и зоне слободне трговине.

Постепено усаглашавање царинских, али и нецаринских ограничења чланица Европског заједничког тржишта обављено је у временском интервалу 1958-68. године. «Поред класичних царинских и ванцаринских препрека било је и оних који имају еквивалентни ефекат као и поменуте, али се тако не зову. Препреке могу да буду врло различите, али су најчешће физичке (полицијско-царинска контрола на граници), техничке (разне врсте које потичу од различитих техничких стандарда регулације), административне (забрана увоза-извоза или количинска ограничења), језичко-обичајне (различит језик и обичаји пословања), пореске (разне врсте пореза или постојање различитих облика пореза). Понекад су прикривене, као када ЕУ забрани увоз намирница и робе насталих употребом биотехнолошких поступака, иако се те врсте робе користе у САД и другим земљама и нема евиденције да су штетне.»¹³

Поред царинских постоје и ванцаринске баријере. Елиминисање ових баријера је окончано 1992. године. У начелу треба разликовати директне и индиректне ванцаринске баријере. У прве спадају квоте, контингенти, увозне и извозне дозволе итд. У друге треба убројити порезе, субвенције, монополе, прописе о јавним набавкама и томе слично. Далеко компликованији проблем представља поступак елиминисања индиректних ванцаринских баријера у поређењу са директним царинским ограничењима.

Позитивни ефекти стварања царинске зоне су бројни. Својим значењем се издвајају следећи: одсуство издатака за царину и ванцаринске баријере унутар царинске уније;

¹³ Прокопијевић, М. (2005) *Европска унија – увод*, Службени гласник, Београд, стр. 119.

снижавање трошкова пословања; повећан производни ниво услед коришћења „економије обима“ тј. мањих фиксних трошкова на повећаном тржишту; повећана специјализација, која води већој продуктивности као последица „компаративне предности“; повећана иновација и технолошки напредак као последица конкуренције на већем простору; нижа цена уз исти квалитет или бољи квалитет уз нижу цену, услед повећане конкуренције; побољшана преговарачка позиција ЕУ у међународној трговини због величине тржишта.¹⁴

Нецаринске баријере

Нецаринске баријере су мере и поступци једне или више држава који нарушавају слободну светску трговину било да нарушавају слободну светску трговину, било да је ограничавају или неприродно стимулишу, које штите домаћу привреду од иностране конкуренције, а чија првенствена намена није раст буџетских прихода.¹⁵ Бројна су разврставања нецаринских баријера у економској теорији. Најпознатије класификације су у зависности од: а) циља увођења; б) ефеката који постижу; ц) начина деловања; е) спољнотрговинског тока на који делују; ф) међународног регулисања.¹⁶

Независно од примењеног критеријума разврставања, листа нецаринских баријера обухвата:

- квоте;
- рестриктивне државне монополе спољне трговине;
- дискриминаторске политике јавних и приватних набавки;
- селективне индиректне порезе;
- селективне домаће субвенције;
- рестриктивне царинске прописе;
- антидампиншке прописе;
- рестриктивне административне и техничке прописе;
- контролу страних инвестиција;
- рестриктивну инвестициону политику

¹⁴ **Прокопијевић, М.** (2005) *Европска унија- увод*, Службени гласник, Београд, стр. 114.

¹⁵ **Бијелић, П.** (2004) *Нецаринске баријере у међународној трговини*, Прометеј, Београд, стр. 28.

¹⁶ **Грбић, В.** (2005) *Економија Европске уније*, Мегатренд примењених наука, Београд, стр. 194.

- селективну монетарну контролу и дискриминаторску политику девизног курса.¹⁷

4. НАЈЗНАЧАЈНИЈИ ИНСТРУМЕНТИ И РЕЖИМИ

Инструменти спољнотрговинске политике Европске уније нису детаљно специфицирани у Уговору. То је и разумљиво када се има у виду чињеница да је савремени протекционизам пронашао суптилнија средства заштите. Други проблем је непрекидно увећање делокруга спољнотрговинске политике, будући да на значају добијају регулаторне беријере домаћег порекла које се не примењују ван граница. Поред овога, међународне трговинске услуге и права интелектуалне својине су прошириле обим екстерних мера далеко ван традиционалних граница трговинске политике.¹⁸

Заједничка спољња царина (*common external tariff*) представља најважнији елемент европске царинске уније. Подразумева постојање униформних царинских оптерећења на увоз добара из трећих земаља. Разумљиво, робни промет између чланица Европске уније је потпуно слободан.

Структуру и величину царина детерминишу многобројни фактори почев од политичких, преко историјских па све до економских. Карактеристике садашње политике заједничких европских тарифа, најкраће речено, су: доминација *ad valorem* царина на непољопривредне производе, али такође и распрострањена примена специфичних царина за пољопривредне производе; царине су јединствене; просечне царинске стопе су 4,7%; царине за пољопривредне производе могу бити изузетно високе; још увек постоји висока царинска заштита код одређених производа (гума, кожа, текстил, риба); транспарентан систем царинских повластица за одређена подручја или одређене производе.

¹⁷ Грбић, В. (2005) *Економија Европске уније*, Мегатренд примењених наука, Београд, стр. 194.

¹⁸ Стојановић, Б. (2003) *Тржиште Европске уније – конкуренција и трговинска политика*, Економски факултет, Ниш, стр. 120-121.

Инструменти трговинске заштите

Најчешће коришћени инструменти спољнотрговинске заштите у Европској унији су: антидампинг мере; антисубвенцијске мере; регулисање трговинских ограничења; заштитне мере.

Постоји велики број различитих механизма помоћу којих Европска унија препознаје најразличитија трговинска ограничења од стране трећих земаља усмерених ка Европској унији.

Ваља напоменити да се далеко највећи део спољне трговине Европске уније одвија у складу са споразумима мултилатералног карактера у оквиру Светске трговинске организације. Ово је и сасвим логична чињеница када се има у виду водећа улога Европске уније у функционисању Светске трговинске организације.

Довољно извозно ограничење означава пристанак извозника или владе да ограничи извоз у неку земљу у погледу количине, вредности или удела на тржишту. Светска трговинска организација забрањује овај облик извозног ограничења, међутим до сада нису покренути поступци против њихових актера.

Постоји широки арсенал преференцијалних аранжмана које ЕУ склапа са одређеним земљама или групама земаља (аранжман са Европском економском зоном, споразум о придруживању са земљама централне и источне Европе итд.).

Режим спољнотрговинске политике ЕУ

Три су најважније области које детерминишу режим спољне трговине Европске уније: режим извоза; режим увоза и трговинске мере заштите.

Режим извоза

Под режимом извоза ЕУ треба разумети скуп правних норми које регулишу овај сложени комплекс односа. Најкраће, ради се о нормама које обухватају: заједничка правила за извоз,

осигурање извозних кредита, извоз тзв. «dual-use» добара и технологије, као и извоз културних добара.

Дефинисање заједничких правила за извоз има превасходни циљ прецизирање процедура и поступака за извоз из земаља које чине Европску унију. Норме које се односе на заједничка правила за извоз полазе од претпоставке да је извоз из Европске уније у треће земље слободан, односно да не постоје никакви квантитативни лимити тог извоза. Разумљиво да овакво начело не спутава право појединих чланица Европске уније да уколико дође до става о неопходности увођења одређених квантитавних ограничења извоза у треће земље то и практично примени.

Савет Европске уније је регулативом бр. 2603/69 од 20. децембра 1969. године прецизирао заједничка правила за извоз. Она су касније допуњавана и прилагођавана конкретним потребама седам пута. Последња измена и допуна заједничких правила за извоз је била 19. децембра 1991. године.

Правна регулатива којом се уређује заједнички извоз односи се на све индустријске и пољопривредне производе. Када се има у виду правна регулатива која се односи на извоз пољопривредних производа треба приметити да је она усклађена са заједничком организацијом тржишта пољопривредних производа у Европској унији, а такође и са Специјалном регулативом која се односи на прерађене пољопривредне артикле.

Само у изузетним приликама и када зато постоје врло убедљиви аргументи уз обавезу консултовања свих чланица Европске уније поједине земље могу прибећи увођењу заштитне мере због нерегуларног тржишног кретања одређеног производа. При том, земља која се одлучи да уведе овакву меру је у обавези да обавести Комисију. Комисија ЕУ образује надзорни орган, тело које је састављено од представника свих земаља чланица на чијем челу се налази председавајући кога је изабрала сама Комисија.

Компетентна процена ситуације која се односи на необично тржишно кретање производа подразумева потребне

статистичке показатеље и сврсисходне анализе ситуације која је била повод за иницирање примене овакве заштитне мере од стране земље чланице Европске уније. После ових поступака се обављају консултације у саветодавном телу у вези услова за извоз као и у вези мера које треба да се реализују.

Основни задатак заштитних мера је предупређење или корекција већ настале ситуације која се огледа у несташици одређених добара на тржишту. Разумљиво да је логика заштитних мера да се оне активирају посебно уколико дође до несташица основних животних добара, по правилу прехранбених пољопривредних артикала.

Заштитне мере могу бити двојако лимитиране. Најпре оне се могу односити на извоз у тачно одређене земље. Такође заштитне мере се могу односити на извоз из појединих подручја Европске уније. Не могу се односити на производе који се налазе у поступку извоза или су на путу да пређу границу Уније. Ваља приметити да се на пољопривредне производе покривене Заједничким организовањем тржишта или специјалним регулативама напред поменути мере не могу примењивати.

Током важења заштитних мера исте су предмет континуираног мониторинга од стране Саветодавног комитета. Овај орган анализира учинке предузетих мера и процењује да ли постоје неопходни услови за њихову даљу примену. Нестанком разлога који су условили необично тржишно кретање одређеног производа заштитне мере престају са применом.

Током функционисања заједничког, а потпом и јединственог тржишта све су бројније биле дисторзије у конкуренцији између појединих предузећа земаља Европске уније, које су биле последица неусклађености система осигурања извозних кредита у појединим чланицама. Због тога се приступило хармонизацији у области осигурања извозних кредита на територији Уније. Хармонизација у осигурању извозних кредита је допринела већем степену транспарентности у овом домену што је несумњиво стимулативно деловало на развој спољне трговине у овој регионалној економској интеграцији. Директивом број 98/29 д 7. маја 1998. године коју је донео Савет регулисано је питање хармонизације основних одредби које се

односе на осигурање извозних кредита за трансакције са средњерочним и дугорочним покрићем. Наиме, чињенца је била да је свака чланица Уније примењивала властити систем осигурања извозних кредита са врло израженим међусобним разликама у решењима која се односе на гаранцијске аранжмане, величину премија, а такође и у случајевима на које се примењују дивергентне политике покрића. Ове разлике су имале за резултат нарушавање услова конкуренције појединих преузећа на територији Уније. Укратко, циљ напред поменуте Директиве је елиминисање, односно свођење на најмање могућу меру ових дисторзија помоћу хармонизације врло различитих националних правила у области осигурања извозних кредита. У целини узевши, Директива се примењује на покрића за трансакције које се односе на извоз добара која воде порекло из Европске уније.

Осигурање извозних кредита је мера која има за циљ да свака чланица Европске уније има обавезу да обезбеди да све осигуравајуће компаније на њеној територији могу директно или индиректно осигуравати извозни кредит. Свака осигуравајућа компанија приликом осигурања извозних кредита мора да поштује заједничке принципе за осигурање извозних кредита, а који се односе на покрића, премије и политику покрића.

Заједнички принципи који третирају област формирања покрића састоје се од општих принципа и дефиниција, предмета покрића, ризика, изузимања од одговорности, као и бројне одредбе које се односе на праксу надокнада штете.

Принципи који се односе на премије кредитног осигурања представљају оквир којим се обезбеђује транспарентност у одређивању премија. Њихов значај, поред осталог, произилази из чињенице да представљају важну претпоставку уједначавања премија.

Заједнички принципи који се односе на националне политике покрића, обликују основу која може обезбедити неопходне заједничке информације о осигуравајућим друштвима на подручју Европске уније.

Напред поменута Директива предвиђа обавезност обавештавања, чији је циљ постизање задовољавајућег степена

транспарентности у области осигурања извозних кредита на нивоу целе Уније.

Dual-use добро (физички производ или технологија) је оно добро које се може двоструко користити, за цивилну и за војну намену. Свако *dual-use* добро се мора посебно регистровати и бити предмет контроле приликом извоза ван граница Уније. Разумљиво да међусобна трговина оваквим добрима не подразумева апсолутно никакву контролу.

Режим Уније који је конципиран за контролу *dual-use* добара је успостављен Регулативом бр. 1334/2000 од 22. јуна 2000. године. Иста је допуњавана два пута, 2001. и 2003. године. Ова регулатива се не примењује у случајевима када понуда *dual-use* добра укључује прекогранично кретање лица.

Листа *dual-use* добара коју садржи Анекс 1, подлеже тзв. Ауторизацији која важи на читавој територији Уније. Штавише, ауторизација се може захтевати и за одређена *dual-use* добра која се не налазе на листи датог у Анексу, уколико се претпостави да ће употреба ових добара бити примењена у развоју, руковању, или растурању хемијског, биолошког или нуклеарног оружја.

За одређени број добара примењује се Општа ауторизација извоза у Анексу 2 и она се односи на извоз у Аустралију, Канаду, САД, Јапан, Норвешку, Нови Зеланд и Швајцарску.¹⁹ Све остале ауторизације морају бити гарантоване од стране компетентних служби земаља чланица у којима је извозник регистрован.

У случајевима када нека земља чланица Уније сматра да извоз одређеног *dual-use* добра из друге чланице доводи у питање њене безбедоносне интересе, она може затражити суспендовање, измену или укидање ауторизације. У овој ситуацији консултовање између земаља чланица започиње одмах.

Независно од чињенице да земља извозник има ауторизацију која се односи на *dual-use* добро, њена додатна обавеза је да се стриктно придржава свих међународних правила која се односе на режим неширења извоза оружја. Извозник,

¹⁹ До 2004. године на овом списку су се налазиле и Мађарска, Пољска и Чешка.

такође мора да чува комплетну документацију коју овакав извоз прати.

Коначно, ваља напоменути да на нивоу Уније постоји група за координацију којој председава представник Комисије, а у чије чланство улазе представници свих земаља чланица. Ово је и сасвим логично када се има у виду осетљивост и сепцифичност трговине dual-use добрима.

Слично као и код извоза dual-use добара и извоз културних добара предмет је регулисања и контроле од стране служби Европске уније. У принципу, Европска унија настоји да обезбеди хармонизовану контролу извоза културних добара на читавој својој територији.

Питање правног регулисања контроле извоза културних добара из чланица Европске уније дато је у Регулативи бр. 3911/92 од 09. децембра 1992. године. Од тог времена до данас регулатива је била три пута допуњавана и то: 1996., 2000. и 2003. године. Листа културних добара сврстаних у различите категорије дата је у Анексу.

Извоз културних добара (проналасци из археолошких локалитета, уметнички, историјски и религијски споменици, као и археолошки комплекси који се могу премештати) могућ је једино под претпоставком да извозник има лиценцу која важи у свим чланицама Уније. Лиценца може бити укинута у случају да су њоме обухваћена и добра која носе атрибуте националног блага кога на тај начин третира национално законодавство. Проверу лиценце обављају царински службеници приликом обављања редовних царинских формалности. Земља чланица може образовати посебне службе које ће имати компетнцију у процесима контроле добара која имају атрибуте културних добара.

Регулативом се предвиђа такође и заједничка сарадња административних служби чланица, као и координација са Комисијом када је у питању извоз оваквих добара. Из ових разлога, а такође и због важности коју културна добра имају за сваку земљу, образован је Комитет за културна добра у чији састав улазе представници свих чланица Уније, а чији је

председавајући делегиран од стране Комисије и њен је представник.

Заједничка правила за извоз

Правно установљење основних принципа режима увоза се налази у Регулативи бр. 3285/94 од 22. децембра 1994. године, која је допуњавана три пута: почетком и крајем 1996. и 2000. године. Регулатива одређује и ближе процедуре којима Европска унија у случају да је то потребно може донети и применити мере надзора или мере којима штити своје интересе.

Заједничка правила за увоз се примењују код увоза добара из трећих земаља. За текстилне производе у употреби су Специјална заједничка правила за увоз текстилних производа. Правила су такође комплементарна и са правилима која се односе на третман увоза пољопривредних производа. Територијално посматрано, правила за увоз односе се на све треће земље изузев Албаније, Заједнице независних држава, као и једног броја азијских држава (Северна Кореја, Кина, Монголија и Вијетнам). Увоз добара из ових земаља уређен је Регулативом број 519/94.

Регулатива која покрива увоз полази од принципа слободе увоза производа из трећих земаља. Она такође регулише безбедоносне мере које се у датим околностима морају користити код увоза одређених врста производа.

У случају да земља чланица дође до сазнања да на тржишту постоје по њу негативна кретања условљена увозом и да такву тенденцију мора елиминисати применом неке заштитне мере, она има обавезу да о томе обавести Комисју и да започне консултације, у вези овог питања. Консултације се обављају у оквиру Надзорног комитета у чији састав улазе представници свих земаља чланица и представник Комисије, који је истовремено и председавајући. Основни смисао ових консултација је да се испитају услови увоза, тржишних прилика и мера које евентуално треба предузети. Консултације се воде у писменој форми, а на захтев чланице, могу се водити и усмене консултације које трају од пет до девет радних дана.

Уколико се дође до сазнања да је неопходно сагледати новонасталу ситуацију, Комисија налаже испитивање које траје месец дана. Испитивање настоји да прецизно одговори на основно питање да ли увоз о коме се говори наноси или прети да нанесе озбиљну штету одређеним произвођачима у Унији. Разумљиво да Комисија која управља читавим овим процесом захтева бројне прецизне информације које се односе на: обим увоза, цену увоза, утицај који увоз има на произвођаче из Европске уније и факторе који не прате кретања у увозу, а који угрожавају или могу нанети штету произвођачима из ЕУ.

Заједничка правила за увоз из појединих трећих земаља

Регулатива бр. 519/94 Савета од 7. марта 1994. године, дефинише заједничка правила за увоз из одређених трећих земаља у Европској унији и поступке који омогућавају Унији, да уколико је то неопходно, уведе надзор или мере безбедности. Најкраће, овде се имају у виду оне земље код којих држава има значајну улогу у домену спољне трговине.

Поступци ЕУ и управљање квотама

Важна одредница режима увоза Европске уније односи се на поступке и управљање квотама. Циљ регулисања квотама је конципирање јединственог система квота који се темељи на начелу униформне заједничке трговинске политике и слободног кретања добара. Од 1994. године постоји јединствен систем управљања квотама на нивоу Европске уније.

Јединствен систем управљања квотама полази од претпоставке да код одређених производа Унија дефинише количину која ће највероватније бити увезена или извезена у току сагледаваног временског периода. При том, Унија се придржава следећих правила:

- списак квота се мора објавити,
- процедура управљања квотама се мора темељити на једној од три различите методе управљања квотама: 1) метод традиционалног кретања трговине који полази од става да се највећи део квоте додељује традиционалним увозницима, односно извозницима, 2) метод редоследа продношења пријава и 3) метод расподеле квота у пропорцији захтеване количине.

Разлози аутономног укидања царина и квота могу бити различити. Далеко су најзначајнији стимулсање економске активности унутар Уније, а потпом и побољшање конкурентности и стварање нових радних места.

Аутономну суспензију царине или квоте одобрава Савет на предлог Комисије, која прецизира основне принципе и поступке који чине основу предлога који усваја Савет.

Аутономно укидање царина и квота се не примењује на све производе. По правилу, предмет оваквог поступка су сировине, полупроизводи и компоненте које се не могу употребити у крајњој потрошњи унутар Уније. Финални производи који се добијају склапањем компоненти у Унији, могу бити предмет аутономних мера уз доказ да им је додата вредност у процесу склапања значајно висока. Штавише, и поједини материјали могу бити предмет аутономног укидања царина уколико се докаже да су специфични и неопходни у производњи, а да увоз оваквих материјала не угрожава функционисање конкурентских фирми на територији Уније.

Добра која не могу предмет аутономног укидања царина су: добра чији се супститут или еквивалент производи у довољној мери у Унији или у трећој земљи са преференцијалним царинским аранжманом, добра код којих би суспензија имала за последицу значајне поремећаје у конкуренцији међу фирмама Уније, готови производи намењени продаји крајњим корисницима; добра која су субјект ексклузивних трговинских арнажмана који спречавају увознике да их купују из трећих земаља, добра за која користи укидања царина не припадају произвођачима, случајеви када је укидање царина у директњ супротности са неком другом парцијалном политиком Уније.

5. ЗАКЉУЧАК

Институционални услови пословања у Европској унији добрим делом су одређени карактером привредног система земаља чланица. Привредни систем чини скуп делова који су на основу одређених принципа повезани у релативно самосталну функционалну целину чију физиономију одређују тачно прецизиране компоненте и њихове одлике: карактер и

дистрибуција различитих облика својине и власничких права, расподела моћи одлучивања, структура информација на основу којих се одлучује, мотиви доносилаца одлука и систем мотивација у привреди, начин регулисања и конципирања економских односа са иностранством, улога државе и политичких чинилаца у привређивању, закони и одлуке владе којима се формално регулише функционисање привреде, неформална правила и остало. Најшире, привредни систем се дефинише као економски однос којим се регулишу токови репродукције (производње, расподеле, размене и потрошње), што другим речима значи да привредни систем представља скуп институција и механизма којима се, релативно трајно, на дужи рок регулише процес друштвене репродукције.

Пет кључних начела развоја Европске уније су: асоцијативност, контрактуалност, функционалност, еволутивност, флексибилност.

Развој Европске уније се током читавог периода постојања развијао у двоструком смислу: у ширину, обухватајући све већи број земаља, и у дубину, продубљујући везе међу њима стварањем сложене структуре привредне, политичке и правне садржине.

Слично свим друштвеним и политичким еволуцијама, ни процес европских интеграција нема праволинијски смер. Независно од бројних њених противуречности никада се није догодило да се на достигнутом степену развоја догоди враћање на неку од претходних фаза.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Ацин, Ђ.** (2003) *Међународни економски односи*, Пигмалион, Нови Сад.
2. **Аранђеловић, З.** (2004) *Национална економија*, Економски факултет, Ниш.
3. **Бијелић, П.** (2004) *Нецаринске баријере у међународној трговини*, Прометеј, Београд.
4. **Грбић, В.** (2005) *Економија Европске уније*, Мегатренд примењених наука, Београд.

5. **Gregory, P. Stuart, R.** (1992) *Comparative Economic Systems*, Houghton Mifflin Company, Boston.
6. **Hartley, T.** (1988) *Основи права европске заједнице*, COLPI, Београд.
7. **Јововић, С. Цветановић, С.** (2010) *Економске интеграције и Европска унија*, Економски факултет, Приштина.
8. **Јовановић, М.** (2006) *Европска економска интеграција*, Економски факултет, Београд.
9. **Ђурић Кузмановић, Т.**(2005) *Нова европска економија*, Сентграф, Сремска Каменица.
10. **Ковачевић, Р.** (1999) *Међународна економија*, Институт за спољну трговину, Београд.
11. **Лопандић, Д.** (2003) *Оснивачки уговори Европске уније*, Београд.
12. **Прокопијевић, М.** (2005) *Европска унија – увод*, Службени гласник, Београд.
13. **Срдић, М.** (2006) *Европска унија и право Европске уније*, Нови Сад, 2006.
14. **Стојановић, Б.** (2003) *Тржиште европске уније – конкуренција и трговинска политика*, Економски факултет, Ниш, .
15. **Варга, С.** (2006) *Право спољне трговине*, Привредна академија, Нови Сад.
16. **Вукадиновић, Р.** (2006) *Право Европске уније*, Правни факултет, Крагујевац.
17. **Vajdenfeld, V. Vesels, V.** (2003) *Европа од А до Ш - приручник за европску интеграцију*, Фондација Konrad Adenauer, Београд.